
vzpostavlja organsko povezavo med teorijo in njenim praktičnim pomenom.

Knjiga je zasnovana na študiju obsežne literature in na avtorjevih dolgoletnih pedagoških izkušnjah. Zato jo odlikujeta preglednost in jasnost. Tekst je koncizen in zgoščen ter bogato ilustriran s številnimi diagrami in statističnimi podatki.

Andrej SUŠJAN

Roger E. Backhouse

The Penguin History of Economics

Penguin Books, London 2002, str. 369, £8.99 (ISBN: 0-14-026042-0)

Roger Backhouse je leta 1985 pri oxfordski založbi Basil Blackwell že izdal knjigo *A History of Modern Economic Analysis*. V *The Penguin History of Economics*, ki je izšla lani, se ponovno loteva zgodovine ekonomske misli. Knjiga je vsebinsko zasnovana povsem na novo in v primerjavi s prejšnjim avtorjevim delom vsebuje razmeroma malo grafičnih prikazov in tabel ter nobenih matematičnih izrazov, tako da je primerna za širši krog bralcev. Prvih šest poglavij obravnava zgodnjo ekonomsko misel, od antike prek srednjega veka do razsvetljenstva (vključno s Smithom), klasično ekonomsko teorijo v ožjem smislu predstavlja sedmo poglavje, preostalih sedem poglavij pa obravnava ekonomsko teorijo po letu 1870. Na koncu je obsežen seznam referenčne literature.

V uvodu avtor opozarja na neizogibno interdisciplinarnost, kajti zgodovina ekonomske misli se prepleta z ekonomsko, politično in splošno intelektualno zgodovino. Vendar pa je povezanost z zgodovino, kot ugotavlja Backhouse, izrazitejša v zgodnjih obdobjih razvoja ekonomske teorije. Od konca devetnajstega stoletja dalje, ko se je ekonomija kot veda profesionalizirala, so bile spremembe ekonomskih idej pogosteje posledica dejavnikov znotraj same discipline. Pregled razvoja ekonomske misli Backhouse začinja v antiki. Razen znanim pasusom iz Platonovih in Aristotelovih del, ki se posredno ali neposredno nanašajo na

ekonomska vprašanja, namenja veliko pozornosti Ksenofontovemu tekstu *Oikonomikos*, ki je pravzaprav traktat o načinih uspešnega vodenja kmetijskega posestva. Med drugim je Ksenofont že poznal koncept delitve dela in pravilno povezoval obseg delitve dela z velikostjo trga. Backhouse primerja tudi biblične tekste Stare in Nove zaveze. Tekste Stare zaveze, ki pozitivno govorijo o delu in iz njega izvira-jočem bogastvu, je po njegovem mnenju možno razumeti kot zagovarjanje gospodarske rasti in napredka. V Novi zavezi pa naj bi bila zaradi napovedanega konca sveta ideja ekonomskega napredka potisnjena v ozadje in povečevanje bogastva naj bi postalo nesmiselno. V kontekstu srednjega veka Backhouse poleg Akvinskega in Oresmusa obravnava tudi nekatere islamistične avtorje. Tako je Ibn Khaldun (14. st.) v svojih spisih že omenjal delitev dela, pisal pa je tudi o povezavi med okusi ljudi in povpraševanjem ter o vplivu obdavčitve na proizvodnjo.

Ekonomska misel 16. in 17. stoletja je predstavljena v širšem kontekstu renesanse. Merkantilistično ekonomsko doktrino tega časa Backhouse vzporeja z Machiavellijevimi idejami in s tem potrjuje staro tezo o merkantilizmu kot ekonomskem makiavelizmu. Opozarja tudi na šolo iz Salamance; gre za pretežno španske avtorje iz 16. stoletja (iz vrst teologov in pravnikov), ki so pisali še v sholastični tradiciji, a so hkrati revidirali in modernizirali stara aristotelovska stališča o denarju, trgovini, oderuštvi itd. Veliko prostora je namenjenega Cantillonu, ki je v 18. stoletju v ekonomsko teorijo vpeljal funkcijo podjetništva, dobro pa je tudi analiziral vpliv, ki ga ima na ekonomijo povečanje količine denarja v obtoku. V to obdobje se uvrščajo tudi francoski fiziokrati in Adam Smith. Zanimivo je, da tudi Backhouse meni, da Smith ni bil inovativen teoretik, ampak da je predvsem povzel in sistematiziral obstoječe ekonomske ideje, pri čemer je s svojim zanemarjanjem subjektivne teorije vrednosti vzpostavil pogoje za t.i. ricardianski "obvoz" v ekonomski analizi (kakor nekateri označujejo kasnejše Ricardovo ukvarjanje z delovno teorijo

vrednosti). Glede klasične ekonomske teorije Backhouse meni, da celovito obravnavanje tega obdobja zahteva tudi predstavitev avtorjev, ki niso povsem zapadli pod Ricardov vpliv. V Angliji sta bila to npr. S. Bailey in N. Senior, ki sta nasprotovala delovni teoriji vrednosti. Še šibkejši pa je bil Ricardov vpliv v Franciji, kjer je bila subjektivna teorija vrednosti že po tradiciji močnejša (Condillac, Say), in v Nemčiji, kjer je bil močnejši Smithov vpliv. Backhouseovo stališče je, da je Smithovo Bogastvo narodov z značilnim prepletanjem teorije in zgodovine imelo za razvoj ekonomske teorije daljnosežnejši vpliv od metodološko sicer bolj izrazitih Ricardovih Načel.

Proti koncu devetnajstega stoletja je ekonomija začela vedno bolj emulirati dosežke fizike, s tem pa se je tudi naglo oddaljevala od politične in moralne filozofije, znotraj katerih se je izvorno formirala. V tej smeri sta ekonomijo razvijala zlasti Jevons in Walras. Postopno je prevladal marginalistični analitični inštrumentarij, uporaba matematike v ekonomiji je postala pogostejša, vzporedno pa se je namesto klasičnega poimenovanja ekonomske vede kot politične ekonomije (political economy) začel vse bolj uveljavljati termin ekonomika (economics). V Nemčiji je znameniti metodološki spor med zagovorniki novega pristopa in predstavniki t.i. zgodovinske šole, privedel do "razcepa med zgodovino in teorijo". Zgodovinska šola je bila prisotna tudi v Angliji, vendar pa se je tu ekonomska veda takšnemu razcepu izognila in to, kot ugotavlja Backhouse, po zaslugi A. Marshalla, ki je, čeprav je bil zagovornik novega pristopa, v svoji teoriji ohranil smisel za realističnost in razvojnost, hkrati pa je bil vseskozi skeptičen do abstraktne matematično-mehanične Jevonsove in Walrasove teorije.

Posebno poglavje je posvečeno razlagam poslovnih ciklov, ki so se v ekonomski teoriji pojavljale v prvi polovici dvajsetega stoletja. Kot začetek teorije poslovnih ciklov je predstavljen Wicksellov "kumulativni proces", ki so ga nadalje razvijali švedski (Lindahl) in avstrijski ekonomisti (Mises). Z ekonomskimi fluktuacijami so se ukvarjali tudi angleški (Hawtrey) in ameriški teoreti-

ki (Hansen), vrhunec pa je ta teoretična smer dosegla po veliki krizi v začetku tridesetih let z izidom Keynesove Splošne teorije. Nekoliko nenavadno je, da Backhouse v tem kontekstu niti z besedo ne omenja v Cambridgeu delujočega poljskega ekonomista Michala Kaleckega, ki je v začetku tridesetih let prvi začel z matematično analizo poslovnega cikla, razvil koncept političnega ekonomskega cikla, v mnogih pogledih pa je anticipiral tudi Keynesovo teorijo.

Eno najboljšežnejših poglavij je namenjeno prikazu razvoja ekonometrije in matematične ekonomije po letu 1930. V obdobju od tridesetih do sedemdesetih let preteklega stoletja je uporaba matematike v ekonomiji naglo naraščala, in sicer tako pri teoretičnem kot pri empiričnem raziskovanju. Na matematizacijo ekonomije je po Backhouseovem mnenju vplivalo več procesov, ki so se krepili že v tridesetih letih. Prvi je bil razmah sistematičnega zbiranja narodnogospodarskih statističnih podatkov oz. vzpostavitev sistema t.i. nacionalnih računov. S tem so se v ZDA sočasno začele ukvarjati različne institucije, med njimi National Bureau of Economic Research, v katerem je na področju izračunov narodnega dohodka deloval tudi S. Kuznets. V Veliki Britaniji je pionirsko delo na tem področju (če zanemarimo prve zamatke v Pettyjevi politični aritmetiki) opravil C. Clark, kasneje pa sta se s to problematiko skupaj ukvarjala James Meade in Richard Stone. Na njuni metodologiji je bil utemeljen tudi standardni sistem družbenih računov, ki so ga leta 1953 vpeljali Združeni narodi zaradi večje mednarodne primerljivosti. Drug proces se nanaša na razvoj ekonometrije. Backhouse tu izpostavlja dve tradiciji - ameriško, na čelu s Fisherjem in evropsko, ki jo predstavljajo R. Frisch in kasneje J. Tinbergen in T. Haavelmo. Naslednji proces je bilo oživljeno zanimanje za Walrasovo teorijo splošnega ravnotežja, prva s strani matematikov (A. Wald, J. von Neumann), kasneje pa tudi s strani ekonomistov in matematičnih ekonomistov (Hicks, Arrow, Debreu). Z Arrow-Debreu modelom splošnega ravnotežja je ta smer teoretičnega raziskovanja na prelomu petdesetih in

šestdesetih let tudi dosegla svoj vrh. Vzporedno je potekal še en proces, v katerem so pomembno vlogo igrali matematiki. To je bil razvoj teorije iger, v okviru katerega so najpomembnejši avtorji J. von Neumann, J. Nash, M. Shubik in drugi. Do začetka osemdesetih let se je teorija iger razširila na vsa področja, kjer je možno modelirati strateške odnose med ekonomskimi subjekti.

Potem ko je camбриški ekonomist Henry Sidgwick v zadnji tretjini devetnajstega stoletja prvi opozoril, da je potrebno razlikovati med "wealth" in "welfare" oz. da pojmov družbeno bogastvo in družbena blaginja ni mogoče enačiti, se je začela razvijati t.i. ekonomika blaginje (welfare economics). Poleg Marshallovih, Paretovih in Pigoujevih teoretičnih konceptov Backhouse v ta okvir uvršča tudi znamenito polemiko o možnostih racionalne ekonomske kalkulacije v socializmu, ki je v obdobju med obema vojnama potekala med radikalnimi kritiki socialističnega planiranja (Mises, Hayek) in avtorji, ki so na teoretični ravni dokazovali možnost racionalnosti centralnega planiranja (Lange). Dodatni zagon je ekonomika blaginje dobila po drugi svetovni vojni v okviru teorije družbene izbire, katere utemeljitelj je bil v začetku petdesetih let Kenneth Arrow. V to smer se uvrščajo tudi teoretične raziskave o vlogi države pri zagotavljanju javnih dobrin (Samuelson), o pomenu jasne opredelitve lastninskih pravic (Coase), o vlogi političnega sistema (Buchanan) ter o posledicah asimeričnih informacij (Stiglitz).

Pregled zaključujeta dve relativno kratki poglavji. V prvem so opredeljene tipične povojne "šole" ekonomske politike: keynesianizem oz. "hidravlični" keynesianizem, ki je temeljil na ekspanzivni ekonomski politiki, utemeljeni s staro Phillipsovo krivuljo, ter monetarizem in nova klasična ekonomika, ki sta se uveljavila v razmerah stagflacije z reinterpretacijo Phillipsove krivulje na podlagi adaptivnih (Friedman) in racionalnih pričakovanj (Lucas). V zadnjem poglavju pa Backhouse na kratko predstavi tudi nekatere heterodoksne ekonomske smeri, kot so postkeynesianizem, neoavstrijska šola in neoinstitucionalizem.

Zelo zanimiv je epilog, v katerem avtor opozarja, da je vrednotenje preteklega razvoja ekonomske teorije izključno z vidika neke prevladujoče ekonomske paradigme problematično. Ta praksa se je uveljavila v obdobju "velikih", splošno sprejetih teorij, kakršna je od sredine preteklega stoletja teorija neoklasične sinteze. Toda prikaz razvoja ekonomske teorije kot procesa kontinuiranega napredka do neke prevladujoče ekonomske teorije je lahko zavajajoč, saj se pogosto s tem prikrije spremenjeni pomen določenih teoretičnih pojmov. Backhouse kot primer daje pojem konkurence, ki je v Smithovem času imel izrazito dinamično vsebino v smislu tekmovanja med ekonomskimi subjekti. Pozneje pa se je pojem konkurence vse bolj formaliziral in prerasel v model, v okviru katerega je konkurenca v teoriji izgubila lastnost dinamičnega procesa in postala stanje, opredeljeno s številom kupcev in prodajalcev itd. Backhouse tudi poudarja, da je danes v ekonomiji veliko teoretičnih šol in vsaka ima svoj pogled na pretekli razvoj. Naloga zgodovinarja ekonomske misli je, da te različne poglede povzame in jih poskuša združiti v širšo razvojno zgodbo. S tem ostalim ekonomistom omogoči orientacijo glede umeščanja njihovega lastnega dela v širši teoretični okvir.

Najnovejša knjiga Rogerja Backhousa je vsekakor kakovosten prispevek k zgodovini ekonomske misli. Odlikujejo jo zgoščen slog, zanimivo in inovativno prepletanje razvoja ekonomske teorije z zgodovino ter sistematičnost, preglednost in informativnost. Kot manjšo pomanjkljivost lahko štejemo le to, da sta imensko in stvarno kazalo združena, zaradi česar je nabor postavk stvarnega kazala verjetno skromnejši, kot bi bil sicer.

Tomaž KAŠTRUN